ANONYME VIDNER OG HEMMELIGE AGENTER

JØRGEN JOCHIMSEN

FORLAGET THOMSON
GadJura

Jørgen Jochimsen
Anonyme vidner og hemmelige agenter
1. udgave/1. oplag
© Forlaget Thomson A/S, København 2003

ISBN 87-619-0730-8

Omslag: Axel Surland, Snostrup
Sats og tryk: P. J. Schmidt Grafisk produktion

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse
af denne bog eller dele af den er ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.
Alle rettigheder forbeholdes.

Forord

»den nærmere afgrænsning bør ske i retspraksis i lyset af lovforslagets bemærkninger og øvrige lovforarbejder, herunder besvarelser af folketingsspørgsmål vedrørende lovforslaget.«[1]

»Disse tre vidner findes at være kerneområdet for de nye regler om muligheden for at anvende anonyme vidner, hvorfor der fremsættes begæring som anført...«[2]

Retsplejelovens regler om vidneførsel i straffesager har inden for de seneste år været genstand for gennemgribende ændringer. I 2002 blev der indført regler, der åbner mulighed for afgivelse af vidneforklaringer, hvor vidnets identitet kan holdes hemmelig for tiltalte.[3] I 2003 gik Folketinget et skridt videre, idet der er indført regler, hvorefter polititjenestemænd, der har udøvet agentvirksomhed, og polititjenestemænd, der har en særlig tjenestefunktion, kan afgive vidneforklaring, uden at deres identitet bliver kendt for tiltalte, forsvareren og retten.[4] Ved lovændringen i 2003, af Justitsministeriet benævnt »Rockerpakken«, blev der endvidere indført bestemmelser om adgang til at kunne benytte civile personer i forbindelse med agentvirksomhed og regler om begrænsning af forsvarerens adgang til aktindsigt. Begge lovændringer er motiveret med bekæmpelsen af organiseret kriminalitet, herunder bandekriminalitet og for den sidste lovændring, rockerkriminalitet. I bemærkningerne til lovændringen om anonyme vidner er det angivet, at anvendelsen af bestemmelserne skal have undtagelsens karakter. I begge love er kriterierne for anvendelsen af

1. Justitsministeriets svar på spørgsmål nr. 4 fra Folketingets Retsudvalg vedrørende hvilke konkrete handlinger en civil person vil kunne foretage i medfør af den foreslåede § 754 b, stk. 2, 2. pkt. i lovforslaget om »Rockerpakken.«
2. Citat fra statsadvokatens indlæg i VLK af 25. september 2002 (S-0434–02), refereret nedenfor under III.3.1., hvor landsretten udtalte, at ingen af de tre vidner kunne betegnes som »tilfældige vidner« og således afgive vidneforklaring som anonyme vidner.
3. Lov nr. 381 af 6. juni 2002.
4. Lov nr. 436 af 10. juni 2003.

bestemmelserne ikke særligt fremtrædende i lovteksten, og den nærmere afgrænsning for bestemmelsernes anvendelse må søges i forarbejderne til bestemmelserne.

Denne fremstilling redegør for bestemmelsernes anvendelse. Redegørelsen tager sit udgangspunkt i forarbejderne til bestemmelserne. Forarbejderne indtager en – mere end sædvanligt – central plads i fortolkningen af bestemmelserne, idet der i forarbejderne er opstillet en række forudsætninger og begrænsninger for bestemmelsernes anvendelse. Ordlyden af mange af bestemmelserne rækker videre end forarbejderne, og har man ikke dette moment for øje ved fortolkningen af bestemmelserne, er der en nærliggende fare for, at bestemmelserne kan få et videre anvendelsesområde, end det har været tilsigtet fra lovgivers side.

Efter de nye lovændringer indtager forsvareren i straffesager nu også en helt speciel processuel særstilling ved, at en dommer kan træffe bestemmelse om, at forsvareren i en straffesag ikke skal have adgang til at gøre sig bekendt med en del af det materiale, som politiet har tilvejebragt til brug for sagen, og forsvareren kan heller ikke få oplysning om visse vidners identitet. Oplysninger, som den ret, der skal pådømme sagen, i øvrigt heller ikke kan få. Bogen indeholder også en fremstilling af de nye regler om begrænsning af forsvarerens adgang til aktindsigt.

Viborg, oktober 2003

Jørgen Jochimsen

Indhold

I. Oversigt over nyere ændringslove og lovforslag, der har betydning med hensyn til anonym vidneførsel og agentvirksomhed 11
1. Anonym vidneførsel 11
2. Agentvirksomhed 14

II. Retsplejelovens regler om vidneførsel 17
1. Hvem kan være vidne – retsplejelovens § 836 a 17
2. Angivelse af vidners navn i bevisfortegnelsen 24
3. Tiltaltes adgang til bevisfortegnelsens oplysninger 24
4. Vidnefritagelsesregler 26
4.1. Bestemmelserne i retsplejelovens § 171, stk. 2 26
4.2. Forholdet mellem anonym vidneførsel og vidnefritagelsesreglerne 29
5. Afhøring af vidnet 32
6. Vidnets udeblivelse fra domsforhandlingen 36
6.1. Agentens udeblivelse 37
6.2. Anonym vidneførsel og udeblivelse 38
7. Rettens sikring af vidnets identitet 39

III. Reglerne om anonym vidneførsel 40
1. Lovgrundlaget 40
1.1. Afgørelser i medfør af retsplejelovens § 848, stk. 2 42
1.2. Særligt om afgørelser i medfør af retsplejelovens § 848, stk. 6 43
1.3. Nærmere om fremgangsmåden 45
1.3.1. Afgørelse forud for domsforhandlingen 45
1.3.2. Anonyme vidner og adgangen til at holde retsmøde for at sikre bevis 47
1.3.2.1. Bestemmelsen i retsplejelovens § 747 47
1.3.2.2. Videoafhøring af børn 53

1.3.3. Afgørelse om anonym vidneførsel i forbindelse med domsforhandlingen ... 55
1.3.4. Kærebestemmelsen i retsplejelovens § 848, stk. 9 – omgørelse ... 56
1.3.5. Er byrettens afgørelse om anonym vidneførsel gældende under en eventuel ankesag? ... 59
2. Anvendelsesområdet for retsplejelovens § 848, stk. 2, nr. 1 ... 59
3. Anvendelsesområdet for retsplejelovens § 848, stk. 2, nr. 2 ... 62
3.1. Afgørende hensyn til vidnets sikkerhed gør hemmeligholdelse påkrævet ... 62
3.2. Krav til kriminalitetens karakter? ... 67
3.3. »Tilfældige vidner« ... 70
3.4. Vidnet har under sagen ændret navn og/eller bopæl ... 75
3.5. Beskyttelsen af vidnet ... 78
3.6. Vidnets mødepligt ... 81
3.7. Afgørelse om, at tiltalte skal forlade retslokalet ... 82
3.7.1. Kompetence og betingelser ... 82
3.7.2. Oplysning til tiltalte om, hvad der er passeret ... 85
3.8. Dørlukning ... 88
3.9. Identiteten på det anonyme vidne viser sig under domsforhandlingen at få betydning for tiltaltes forsvar 88
3.10. Sammenfatning – anonyme vidner ... 89

IV. Reglerne for agentvirksomhed ... 91
1. Agentbegrebet ... 91
1.1. Hvornår foreligger der agentvirksomhed? ... 91
1.2. Den nærmere afgrænsning ... 91
1.2.1. Den »øvre grænse« ... 91
1.2.2. Den »nedre grænse« ... 92
1.2.2.1. Meddelere ... 96
1.2.2.2. Infiltration ... 104
1.2.2.3. Anvendelse af »lokkeduer« ... 104
1.2.2.4. »Kontrollerede leverancer« ... 105
1.3. Hvilke personer kan udøve agentvirksomhed? ... 115
1.3.1. Retsstillingen før 12. juni 2003 ... 115
1.3.2. Betingelserne i § 754 b, stk. 2, 2. pkt. ... 117

1.3.3. Yderligere betingelser, der kan udledes af de øvrige agentregler og af forarbejderne ... 120
1.3.4. Krav vedrørende den civile agents personlige forhold? 126
1.3.5. Rigsadvokatens redegørelse ... 129
2. Mistankekravet ... 130
3. Indikationskravet ... 135
4. Kriminalitetskravet ... 139
5. Rettens godkendelse ... 141
6. Agenter som vidner ... 145
6.1. Hemmeligholdelse af identiteten – retsplejelovens § 834, 3. pkt. ... 145
6.1.1. Polititjenestemænd, der har udført agentvirksomhed ... 145
6.1.2. Polititjenestemænd med en særlig tjenestefunktion ... 149
6.1.3. Hvem træffer bestemmelse om hemmeligholdelse af en polititjenestemands identitet? ... 152
6.1.4. Kære af rettens afgørelse om hemmeligholdelse – omgørelse ... 157
6.2. Agentens forklaring i retten ... 158
6.2.1. Skal agenten afhøres? ... 158
6.2.2. Dørlukning ... 162
6.2.3. Bestemmelse om, at tiltalte skal forlade retslokalet ... 164
7. Underretning til forsvareren om agentvirksomhed ... 166
8. Retsfølgen af, at der foreligger ulovlig agentvirksomhed 168
9. Sammenfatning – civile personers deltagelse i agent-virksomhed ... 172

V. Forsvareren og sagens dokumenter ... 174
1. Forsvarerens adgang til aktindsigt – materiale tilvejebragt til brug for den sag, som sigtelsen eller tiltalen angår ... 174
2. Forsvarerpålæg vedrørende sagens materiale ... 181
3. Fravigelse af forsvarerens adgang til aktindsigt ... 185
3.1. Baggrunden for bestemmelsen ... 185
3.2. Betingelserne ... 187
3.2.1. De hensyn, der kan begrunde fravigelse af reglerne om forsvarerens adgang til aktindsigt ... 187
3.2.2. Betingelsen om, at begrænsningen af forsvarerens adgang til aktindsigt skal være påkrævet ... 189

3.2.3. En fravigelse af forsvarerens adgang til aktindsigt må ikke give anledning til væsentlige betænkeligheder for varetagelsen af sigtedes eller tiltaltes forsvar 191
3.3. Fremgangsmåden 193
3.3.1. Forelæggelse for retten 193
3.3.1.1. Forsvareren har ikke adgang til retsmødet – bestemmelsen i retsplejelovens § 748, stk. 7 193
3.3.1.2. Beskikkelse af advokat 199
3.3.2. Fornyet forelæggelse for retten inden domsforhandling 200
3.3.3. Forsvarerens stilling 204
3.3.4. Spørgsmål om dommerens inhabilitet 205

VI. Et spørgsmål 211

Domsregister 214

Emneregister 216

I. Oversigt over nyere ændringslove og lovforslag, der har betydning med hensyn til anonym vidneførsel og agentvirksomhed

1. Anonym vidneførsel

Årsagen til, at der blev lovgivet om anonyme vidner, må nok i væsentlig grad tilskrives Højesterets afgørelse af 2. december 1983, jf. **U 1984.81 H**, hvor Højesterets flertal tiltrådte, at der under en straffesags behandling for byret og landsret var afgivet forklaring af to vidner, uden at tiltalte var blevet gjort bekendt med vidnernes identitet, samt at tiltalte i landsretten blev nægtet adgang til at overvære den del af anklagerens procedure, der angik disse vidners forklaringer.[5]

Højesterets flertal tog udgangspunkt i bestemmelsen i retsplejelovens § 173, stk. 2, idet det hedder i flertallets præmisser:

> »Efter retsplejelovens § 173, stk. 2, skal retten påse, at særligt hensyn tages til et vidne, der afgiver forklaring i de i §§ 169-172 nævnte tilfælde. Hvis omstændighederne giver grundlag for at antage, at afgivelse af forklaring i sådanne tilfælde indebærer en nærliggende risiko for vidnet eller vidnet nærstående personer for at lide overlast, findes hensynet til vidnet at kunne begrunde, at vidnets identitet hemmeligholdes for tiltalte, såfremt hensynet til retshåndhævelsen på grund af sagens alvor samt forklaringens betydning ganske undtagelsesvis måtte gøre det påkrævet, at forklaringen afgives. Er der herefter truffet bestemmelse om hemmeligholdelse af vidnets identitet i forhold til tiltalte, må de i retsplejelovens §§ 834 og 835 indeholdte bestemmelser om bevisfortegnelsen og sagens øvrige dokumenter samt bestemmelserne i § 846 om tiltaltes tilstedeværelse under domsforhandlingen og § 848, stk. 2, om pligten til at gøre tiltalte bekendt med forklaringer, der er afgivet under hans fjernelse fra retssalen, forstås med den begrænsning, der er en naturlig følge af vidneanonymiteten.
>
> Efter det anførte tiltræder disse dommere, at de i sagen oplyste omstændig-

5. Dommen er kommenteret af Palle Kiil i U 1984B, s. 289 ff., og af Ole Unmack Larsen, Poul Rønnow og Peter Rørdam i Juristen 1985, s. 273 ff.

Bogen indeholder en redegørelse for reglerne om anonyme vidner i straffesager og for politiets anvendelse af agenter under efterforskningen. Endvidere redegøres der for reglerne vedrørende begrænsninger i forsvarerens adgang til aktindsigt.

Udgangspunktet er de bestemmelser, der i 2002 og 2003 blev indsat i retsplejeloven, og ved en gennemgang af bestemmelsernes forarbejder – herunder svar på retsudvalgsspørgsmål – påvises det, at der ved bestemmelsernes anvendelse i flere tilfælde skal iagttages begrænsninger, der ikke fremgår af lovteksten.

I forbindelse med gennemgangen omtales flere spørgsmål i forbindelse med vidneførsel i straffesager, herunder tidspunktet for forehold af tidligere forklaringer under afhøring af et vidne, forholdet mellem anonym vidneførsel og vidnefritagelsesreglerne, vidners udeblivelse fra domsforhandlingen mv.

Bogen vil – også ved at der udførligt er gengivet retsafgørelser, herunder utrykte domme og kendelser – være praktisk anvendelig ved behandlingen af straffesager.

Forfatteren, der har virket 20 år som landsdommer, har skrevet artikler om bl.a. straffeprocessuelle emner og i 2002 bogen "Straffesager for Landsretten."

FORLAGET THOMSON
GadJura

ISBN 87-619-0730-8
9 788761 907301